

A művek digitális archiválásának és felhasználásának szerzői jogi szabályai

E tájékoztató összefoglalja a szerzői művek és más jogi védelem alatt álló teljesítmények (döntően az audiovizuális műsorszámok) szerzői jogi szabályait, különös hangsúllyal a művek digitális archiválására és felhasználására az on-line környezetben. E felhasználások döntően a szerző engedélyéhez vagy jogdíjfizetéshez kötöttek. A szerzői jogi törvényben precízen meghatározott szabad felhasználási esetköröknél azonban a felhasználónak nem kell engedélyt kérnie a szerzőtől vagy más jogosulttól, és jogdíjat sem kell fizetnie a felhasználásért.

1. Jogforrások

A művek, ezen belül az audiovizuális műsorszámok archiválását és nyilvánosságához közvetítését érintő törvények a következők:

- a szerzői jogról szóló 1999 évi LXXVI. törvény (Szt.);
- a Nemzeti Audiovizuális Archívumról szóló 2004. évi CXXXVII. törvény (NAVA törvény);
- a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény (Kulturális törvény).

A digitális megőrzés és hozzáférés szempontjából a szerzői jogi szabályozás legfontosabb eleme az intézményi célú szerzői és szomszédos jogi szabad felhasználások lehetővé tétele és feltétele. E szabad felhasználás részletszabályait a nyilvánosság egyes tagjaihoz való közvetítés és a számukra történő hozzáférhetővé tétel módjának és feltételeinek meghatározásáról szóló 117/2004. (IV. 28.) Korm. rendelet tartalmazza (Szt.vhr.).

2. Az on-line felhasználásokra vonatkozó szerzői jogi alapfogalmak

Szerzői jogi megközelítésben az **internet** nem műtípus, hanem egy felhasználási mód, pontosabban a szerzői jogi védelemben nem részesülő adatok és egyéb információk mellett szerzői művek (műrészek), szomszédos jogi teljesítmények és adatbázisok nyilvánosságához való közvetítésének egy sajátos formája. Az Szt. nem használja az „internet” szót, ehelyett „számítógépes átvitelről”, illetve olyan nyilvánosságához való közvetítésről beszél, amikor „a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg”. Az Szt. technológia-semleges szövegezése tehát nyilvánosságához közvetítésnek minősíti az on-line (a szerzői jogi terminológiában *on demand*, vagyis egyéni híváson alapuló) felhasználásokat, lefedve ezzel a tipikus internetes közzétételi formákat is.

Többszörözésnek minősül a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítás is. Az **archiválás** és a **digitalizálás** az Szt. fogalomrendszerében – anélkül, hogy nevesítve lennének – többszörözésnek minősülnek, és főszabályként a szerző engedélyéhez kötött felhasználási cselekmények (a szabad felhasználás eseteit leszámítva).

Az **ideiglenes többszörözés** szabad felhasználásnak minősül, ha az a szerző által engedélyezett, illetve a törvény rendelkezései alapján megengedett műfelhasználás megvalósulásához szükséges műszaki folyamat része.

A műről számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra történő **magáncélú másolatkészítés** csak abban az esetben minősül szabad felhasználásnak, ha azt a felhasználó saját maga készíti el.

Nyilvános előadásának minősül a mű érzékelhetővé tételét bármilyen műszaki eszközzel vagy módszerrel. Ilyennek minősül például a filmalkotás vetítése, a közönséghez közvetített vagy (műpéldányon) terjesztett mű hangszóróval való megszólaltatása, illetve képernyőn való megjelenítése.

A **nyilvánossághoz való közvetítési jog** definíciója ugyancsak kiegészült a művekhez való olyan hozzáféréssel, amikor a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A művek, előadások és hangfelvételek „lehívásos” hozzáférhetővé tételének csak az egyik típusa az internetes felhasználás, tehát az, amikor a közönség tagjai saját számítógépükkel a hálózatra kapcsolódva oly módon jutnak el a műhöz, hogy azt elektronikus úton lehívják, letöltik valamely központi számítógép adatbázisáról, szerveréről.

A művek nyilvános előadásának, nyilvánossághoz közvetítésének és nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételének joga – mint „alapjogok” – ugyancsak a szerzők és egyéb jogosultak **kizárólagos engedélyéhez kötött** felhasználási cselekmények. A már nyilvánosságra hozott irodalmi és zeneművek, előadások, valamint képző- ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételéhez kapcsolódik egy közös jogkezelői (ARTISJUS, MSZSZ-EJI, HUNGART) engedély is. Ezek tarifáit e szervezetek éves Jogdíjközleményei (bővebben a külön szerzői jogi tanulmányban) tartalmazzák.

3. A szerzői jog hatálya (tárgyi, személyi, területi, időbeli hatály)

A szerzői jog - az iparjogvédelem mellett - a **szellemi tulajdon külön ága**, amely védi a szerzői műveket és a kapcsolódó jogi teljesítményeket. A szerzői jogi szabályozás célja az irodalmi, tudományos és művészeti alkotások védelme, megnevezésüktől és bármiféle mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőitől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értékítéllettől függetlenül. A szerzői jog a szerzők és egyéb jogosultak személyhez fűződő és vagyoni jogait, valamint a szerzői művek felhasználásának formáit, feltételeit szabályozza.

A szerzői jogi védelem alatt álló alkotások

Szerzői jogi védelem alatt állnak az **irodalmi, tudományos és művészeti alkotások**. Az Szjt. ezen túlmenően nem határozza meg, hogy mit tekintünk ilyennek, de segítségül megadja a leggyakrabban előforduló műtípusok példálózó felsorolását. Az internetes tartalomszolgáltatásban az irodalmi művek, a hangfelvételek, a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások, a tervek, a gyűjteményes műnek minősülő adatbázisok, újabban a filmalkotások és más audiovizuális művek felhasználása tekinthető tipikusnak. Az Szjt. külön is nevesíti a multimédia művet, amely a gyűjteményes művek kategóriájába sorolható.

A védelem nem a nevesített műtípusokhoz való tartozástól függ, hanem attól, hogy a mű (alkotás) a szerző **szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti** jelleget öltson. A

védelem nem függ, nem függhet semmilyen mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőtől vagy az alkotások színvonalára vonatkozó értékítélettől. Nyilvánvaló azonban, hogy az alkotásnak a szimpla banalitásnál magasabb „szintre” kell jutni a szerzői jogi „minőség” eléréséhez, elismeréséhez. Szerzői jogi védelem alatt áll más szerző művének átdolgozása (átírása), feldolgozása (pl. irodalmi művet filmre, színpadra) vagy fordítása (műfordítás) is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. Természetesen ezekhez a felhasználásokhoz meg kell szerezni az eredeti mű szerzőjének engedélyét. Ha vitatott, hogy egy alkotás rendelkezik-e eredeti jelleggel, a bíróság döntése az irányadó. A bíróságok e szakkérdés eldöntéséhez általában a Szerzői Jogi Szakértő Testületet rendelik ki.

Szerzői jogi védelem alatt nem álló szellemi teljesítmények

- a jogszabályok, a nyilvános határozatok, a hatósági közlemények és az ügyiratok, valamint a nem kötelező szabványok és más hasonló rendelkezések;
- a sajtótermékek közleményeinek alapjául szolgáló tények vagy napi hírek;
- valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet;
- a folklór kifejeződései.

Mindez azt jelenti, hogy a fentebb felsorolt anyagok, adatok teljes egészében, mindenfajta korlátozás nélkül átemelhetők és áttehetők az internetes tartalomszolgáltatásba. Ez ugyanis nem szabad felhasználásnak minősül (a szabad felhasználásnak szigorú, az Sztj.-ben meghatározott további feltételei vannak), hanem arról van szó, hogy a szerzői jogi védelem – nyilvánvaló közérdekből – eleve nem terjed ki ezekre a szellemi teljesítményekre.

A szerzői jogi védelem alanya

A szerzői jog azt a **természetes személyt** illeti meg, aki a művet megalkotta. Ha tehát a szerző valamilyen cégen vagy vállalkozáson keresztül kívánja megjelentetni a művét, akkor ehhez az szükséges, hogy jogátruházási szerződésben adja át a felhasználási jogokat, vagy azok meghatározott részét a vállalkozásnak (adott esetben a saját cégének), amely azután továbbértékesíti a jogokat.

Több szerző közös művére, ha annak részei nem használhatók fel önállóan, a szerzői jog a szerzőtársakat együttesen illeti meg – kétség esetén, vagy eltérő megállapodás hiányában – egyenlő arányban. Ilyen lehet pl. egy több szerző által közösen kifejlesztett szoftver. Ha a közös mű részei egymástól elválaszthatók (összekapcsolt művek), a saját rész tekintetében minden szerző önállóan gyakorolhatja szerzői jogait (tipikusan ide tartoznak a zenés színpadi művek). Ha egy gyűjtemény tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jelleget ölt, akkor önálló szerzői műként részesül védelemben. Ezek az ún. gyűjteményes művek, mint pl. a szerzői jogi védelem alatt álló jogtárak, vagy más, speciális elrendezésű adatbázisok. A gyűjteményes mű egészére a szerzői jog a szerkesztőt illeti meg, ezzel azonban nem "enyésznek el" a gyűjteménybe felvett művek szerzőinek önálló jogai. Szerzői jogi védelemben részesül a szerző örököse (jogutódja) a védelmi időn belül, valamint az, aki a szerzőtől a vagyoni jogokat – az Sztj.-ben meghatározott körben – jogátruházásra irányuló szerződéssel megszerezte.

A szerzői jogi védelem területi hatálya

A szerzői jogi törvényünk a **Magyarországon nyilvánosságra hozott művekre** terjed ki. E „kötöttség” alól az Sztj. akkor enged kivételt, ha az először külföldön nyilvánosságra hozott

mű szerzője magyar állampolgár, vagy ha a szerzőt nemzetközi egyezmény, illetőleg viszonyosság alapján illeti meg védelem. Ennek megfelelően, a Berni Unió Egyezményben, vagyis a nemzetközi szerzői jog legfontosabb alapegyezményében részes államok szerzőit és más jogosultjait azok a jogok illetik, amelyeket a nemzeti szabályozás a belföldi jogosultak számára is biztosít (belföldi jogegyenlőség elve). Nemzetközi egyezmény hiányában pedig belép a nemzetközi magánjogi szabályozás azon rendelkezése, miszerint a szerzői jogokat annak az államnak a joga szerint kell elbírálni, amelynek a területén a védelmet igénylik. Az on-line környezetben ez azt jelenti, hogy a műnek egy hálózati szerverre történő rögzítése esetén az alkalmazandó jogot a szerver fizikai helye határozza meg, míg letöltésnél annak a számítógépnek a helye az irányadó, amelyre a művet letöltik.

A kapcsolódó jogi jogosultak

Az Sztj.-ben meghatározott védelemben részesülnek a szomszédos jogi jogosultak, vagyis az **előadóművészek**, a **hangfelvétel-előállítók**, a **rádió- és a televízió-szervezetek**, a **filmelőállítók** teljesítményei, valamint a **szerzői jogi eredetiséggel nem rendelkező adatbázisok** előállítói. A szomszédos jogi jogosultak (az előadóművészek kivételével) eredetileg felhasználók voltak, akik többnyire szervezési-gazdasági, illetve műszaki teljesítménnyel járultak, járulnak hozzá a mű nyilvánosságra hozatalához. Teljesítményük ugyanakkor olyan jelentős, hogy a jogalkotó ezeknek a szervezeteknek a befektetését (teljesítményét) vagyoni jogokkal ismerte el: ez lehet felhasználási jog, lehet engedélyezés az előadás (hangfelvétel, műsor, film) felhasználására, és lehet díjigény (közös jogkezelés keretében).

A szerzőt a vagyoni és a személyhez fűződő jogok teljessége illeti meg. Ezzel szemben a szomszédos jogi jogosultak csak a törvényben kifejezetten meghatározott engedélyezési jogokat gyakorolhatják, és a személyhez fűződő jogaik is korlátozottabbak. A szerzői vagyoni jogok – főszabályként – nem átruházhatók, és azokról lemondani sem lehet. Ez a korlátozás nem vonatkozik a szomszédos jogi jogosultakra, ebből következően a teljesítményeiken fennálló jogok szabadon átruházhatók, illetve másként is átszállhatnak, azokról bármikor lemondhatnak. A szomszédos jogi jogosultak esetében a védelmi idő az előadás vagy mű(sor) forgalomba hozatalától, illetve sugárzásától számított 50 évig tart.

A felhasználó

Szerzői jogi értelemben **felhasználó az, aki a művek, illetve kapcsolódó jogi teljesítmények felhasználására a szerzőtől vagy a szerzői jog más jogosultjától jogot szerez**. Tágabb értelemben felhasználó mindenki, aki a művek nagyközönséghez történő eljuttatásának folyamatában bármilyen formában részt vesz, végső soron a művek „végfelhasználói” is (olvasók, hallgatók, nézők stb.). Legszemléletesebb példa erre a televízió útján történő műsorszolgáltatás, ahol felhasználó mind a televíziós társaság, mind a továbbközvetítést végző szervezet. További felhasználás történik abban az esetben, ha a tévékészülék egy mindenki számára nyitva álló vendéglátó üzletben van elhelyezve, ahol az üzemeltetés nyilvános előadásnak minősül. A felhasználó legjellemzőbb kötelezettsége a felhasználáshoz szükséges engedély megszerzése, illetve a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel arányban álló jogdíj megfizetése. A szerzői jogdíjat valamennyi felhasználás esetén minden felhasználónak külön-külön meg kell fizetnie, hiszen ennek során valamennyien hasznosítják a szerzői művet. Az Sztj.-ben meghatározott esetekben a felhasználó csak díjfizetésre kötelezett (engedélykérésre nem), míg a szabad felhasználás körében sem engedélyre, sem díjfizetésre nincs szükség.

A szerzői jogi védelem időtartama

Főszabályként a szerzői művek védelmi ideje a szerző életében és a halálát követő év első napjától számított **hetven évig** tart. Szerzőtársak esetén a védelmi időt az utoljára elhunyt szerzőtárs halálát követő év első napjától kell számítani. Eszerint kell számítani a filmalkotás védelmi idejét is. A szomszédos jogi teljesítmények **ötven éves** védelmi ideje meghatározott eseményekhez kötődik (hangfelvétel első forgalomba hozatala, előadás megtartása, műsorok első sugárzása, filmek első forgalomba hozatala).

Egy gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerzőjére – vagyis a szerkesztőre – ugyancsak vonatkozik a hetvenéves főszabály, kivéve, ha a vagyoni jogokat átruházta a megrendelőre vagy másra. A nem eredeti adatbázisok az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított **tizenöt évig**, illetve az adatbázis elkészítését követő első év napjától számított tizenöt évig részesülnek védelemben, ha ezalatt nem hozták nyilvánosságra az adatbázist. Ez a védelmi idő újra kezdődik, ha az adatbázis tartalmát jelentősen megváltoztatják úgy, hogy annak eredményeként a megváltoztatott adatbázis önállóan is jelentős ráfordítással előállítottnak számít. Ezzel a szabállyal lényegében korlátlan ideig tartó védelmet biztosíthat a maga számára az előállító.

A szerzőségi védelem és az önkéntes műnyilvántartás szabályai

A szerzői jogban nem találunk az iparjogvédelemben ismert, hatósági aktushoz kötött védelmi előírásokat. Ebből következően az Szjt.-ben nincs a szerzői mű elkészültének elsőbbségét garantáló (elismerő) jogintézmény. A szerzői jogvédelem a mű létrejöttének, illetve forgalomba hozatalának pillanatától kezdve megilleti a szerzőt. Ha ebben a minőségében bármilyen módon megsértik, akkor az Szjt.-ben biztosított jogérvényesítési lehetőségekkel élhet (lásd a 10. pontban). Ettől függetlenül sok esetben vitára adhat okot, hogy egy műnek ki a szerzője, illetve a művet ki alkotta meg előbb. E probléma rendezésére az Szjt. **többes védelmet** vezetett be, vagyis a soron következő védelem akkor lép be, ha az előző védelem valamilyen oknál fogva nem alkalmazható. Ennek megfelelően az ellenkező bizonyításáig **azt kell szerzőnek tekinteni:**

- a) akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették;
- b) aki a művet sajátjaként a Magyar Szabadalmi Hivatalnál (MSZH) önkéntes műnyilvántartásba vetette, és ezt közokirattal igazolja;
- c) aki ezt közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről, szomszédos jogi teljesítményekről, illetve jogosultakról fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirattal igazolja;
- d) aki a művet először hozta nyilvánosságra.

A védelmek bevezetéséről rendelkező fenti szabályozás természetesen nem köti semmilyen alakszerűséghez a szerzői jogi védelem keletkezését, hanem csak a szerző számára könnyíti meg – különösen jogvita esetén – szerzői mivoltának bizonyítását. A védelmet megfelelően alkalmazni kell a szerzői joghoz kapcsolódó jogok jogosultjaira (a szomszédos jogi jogosultakra és az adatbázis-előállítókra) a védelem alatt álló teljesítményeik tekintetében.

2006. április 15-én lépett hatályba a 18/2006. (IV. 12.) IM rendelet a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) által vezetett **önkéntes műnyilvántartás** részletes szabályairól. A művek önkéntes műnyilvántartásba vételét a szerző, illetve a szerzői joghoz kapcsolódó jogok

jogosultja kérheti az MSZH-tól. A műnyilvántartás valamennyi műtípusra (ide értve a szoftvert, építészeti tervet, az iparművészeti alkotást és annak tervét, valamint a műszaki teljesítmény tervét is), illetve kapcsolódó jogi teljesítményre (előadóművészi teljesítmény, hangfelvétel, rádió- és televízió-műsor, film, adatbázis) kiterjed, ezek példálózó felsorolását a kitöltési útmutató tartalmazza. A kérelmet az MSZH által rendszeresített formanyomtatványon, személyesen vagy képviselő útján lehet benyújtani az MSZH Ügyfélszolgálatán. A kérelemhez mellékelni kell a mű eredeti vagy másolati példányát. A műpéldánynak vagy hordozójának olyan méretűnek kell lennie, hogy egy A/4-es szabvány méretű borítékban elhelyezhető legyen.

4. A szerzőket megillető személyhez fűződő és vagyoni jogok

A szerzőt a mű létrejöttétől, megalkotásától kezdve megilleti a szerzői jogok – a személyhez fűződő és a vagyoni jogok – összessége. A **személyhez fűződő jogok** alapján a szerző kizárólagos joga, hogy

- művét nyilvánosságra hozza,
- művét a nyilvánosságtól visszavonja,
- a művén a nevét feltüntessék,
- szerzői minőségét elismerjék,
- a művét az eltorzítástól, a megcsonkítástól vagy az egyéb módon sérelmes megváltoztatásától megóvja. (Ez a mű integritásához való jog, amelynek a megsértését jelentheti a mű engedély nélküli digitális eszközökkel történő „feljavítása”, adott esetben egy fekete-fehér film kiszínezése.).

A **szerzőnek** kizárólagos joga van a mű egészének vagy valamely azonosítható részének anyagi formában – vagyis műpéldányon (pl. könyvként, CD-változatban) – és nem anyagi formában – pl. rádió- vagy televízió-sugárzás útján – történő bármilyen felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. Ezek képezik a szerzők **vagyoni jogait**. A törvényszöveg „nem anyagi formában történő” kitétele fejezi ki tehát azt, hogy nem csak a dologiasult műpéldányok átadása minősül felhasználásnak, hanem a mű nyilvánossághoz közvetítése, így az internetes lehívás útján történő hozzáférhetővé tétele is.

A személyhez fűződő jogok nem ruházhatók át, és azokról érvényesen lemondani sem lehet, mivel azok természetesen az alkotó személyéhez, személyiségéhez kötődnek. Főszabályként a vagyoni jogok is forgalomképtelenek, ami azonban nem azt jelenti, hogy az egyes felhasználási jogokat ne lehetne szabadon értékesíteni, hanem azt, hogy a vagyoni jog, mint „halmaz” nem átruházható. Mindazonáltal a felhasználási jogok összességére kiterjedő, területi és időkorlátozás nélküli jogátruházás alig különbözik a vagyoni jog átruházásától. E tiltó szabály alól a törvény néhány esetben kivételt enged:

- a vagyoni jogokról az örökösök egymás javára érvényesen rendelkezhetnek;
- egyes műfajok esetében (szoftverek, adatbázisok, munkaviszonyban alkotott művek, reklámozás céljára megrendelt művek, filmalkotásokban felhasználásra kerülő művek) a vagyoni jogai átruházhatók, illetve átszállhatnak vagy átszállnak;
- jogátzállás (jogutódlás) következik be az együttesen létrehozott műveknél az ilyen művet kezdeményező, azt a saját nevében nyilvánosságra hozó természetes személy vagy gazdasági társaság javára.

A **kapcsolódó jogi jogosultakat** ugyancsak megilletik a személyhez fűződő jogok és a vagyoni jogok, de a szerzőkkel ellentétben – akiket a vagyoni és a személyhez fűződő jogok teljessége illeti meg – a szomszédos jogi jogosultak csak a törvényben kifejezetten meghatározott engedélyezési jogokat gyakorolhatnak, és (az előadóművészeket leszámítva) a személyhez fűződő jogaik is korlátozottabbak. A nem eredeti adatbázis előállítóját viszont semmiféle személyhez fűződő jog nem illeti meg.

A személyhez fűződő jogok átruházhatóságának tilalma azt is jelenti, hogy az eredeti szerző (vagy más jogosult) abban az esetben is felléphet ezek megsértése esetén, ha a vagyoni felhasználási jogokat már másra ruházta át. Tehát az interneten – amúgy jogszerűen – közzétett tartalom is sértheti a szerzőnek a mű integritásához való jogát, ha a tartalmat a felhasználó rossz minőségben vagy az eredeti művet (felvételt) eltorzítva teszi hozzáférhetővé.

5. A művek felhasználásának módjai

A szerző kizárólagos felhasználási jogának két alaptípusa létezik: a művek anyagi formában és a nem anyagi formában történő felhasználása. Ugyanakkor az Szjt. a szerző vagyoni jogait elismerő főszabályt a legjellemzőbb felhasználási módok példalozó felsorolásával is kiegészíti. A **felhasználás tipikusnak tekinthető módjai** a következők:

Többszörözés

A többszörözés a mű bármely - közvetve vagy közvetlenül megvalósuló - rögzítése, akár véglegesen, akár időlegesen, valamint egy vagy több másolat készítése a rögzítésről, történjen az bármilyen célból. Többszörözésnek minősül különösen a nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, hang- vagy képfelvételek előállítása, sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljából történő rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítása. Az internetes hozzáférhetővé tétel kapcsán legalább két alkalommal kerül sor rögzítésre, illetve többszörözésre: először akkor, amikor a tartalmat rögzítik a számítógép memóriájában, másodszor pedig akkor, amikor a végfelhasználó (szerzői jogi műszóval a nyilvánosság tagja) a saját számítógépén a tartalmat reprodukálja (megjeleníti, meghallgatja, kinyomtatja, stb.).

Terjesztés

A terjesztés a szerzők kizárólagos joga, hogy engedélyezzék műveik eredetijének és másolatainak a közönség számára adásvétel vagy egyéb tulajdon-átruházás révén történő hozzáférhetővé tételét. Ez a felhasználás alapvetően a dologi műpéldányok vonatkozásában játszik szerepet. A számítógépes adatbázisok on-line használata, bár a végpontokon eredményezhet műpéldányokat is, mégsem terjesztés, mert nem maga a dologi műpéldány kerül forgalomba, hanem a jelátvitellel a küldő és a fogadó között a sugárzáshoz hasonló nem anyagi műközvetítés történik.

Nyilvános előadás

A nyilvános előadás: a mű nyilvánosság számára hozzáférhető helyen vagy bármely más helyen történő bemutatása (ezt nevezzük más szóval élő előadásnak), illetve a műnek, a mű előadásának vagy képernyőn történő megjelenítésének, vagy pedig a nagyközönséghez

történő bemutatása vagy átvitele bármely formában, bármely eszközzel vagy eljárással (pl. nyilvános televízió- vagy rádióműsor szolgáltatás). Tekintettel arra, hogy nyilvános előadás a tartalom képernyőn történő megjelenítése is, az internetes tartalomszolgáltatás keretében ide soroljuk a számítógépek képernyőjén (*display*) való szöveg- vagy kép megjelenítést, amennyiben az nyilvános helyen történik.

Nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként

Sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollévők számára, hangoknak, képeknek és hangoknak vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével (földi sugárzás). Sugárzás útján megvalósuló műfelhasználásnak minősül a műholdas sugárzás, a kódolt sugárzás, a vezeték útján - vagy bármely más hasonló eszközzel vagy módon - történő műsorközvetítés. Ide tartozik az az eset is, amikor a művet úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg (internetes vagy ún. *on demand*-típusú műlelő). Ezt a felhasználást nevezzük másként egyedi lelőásra szolgáló, interaktív hozzáférhetővé tételnek is, vagyis amikor a nyilvánosság tagja (a végfelhasználó) aktív, kezdeményező szerepet játszik az internetes tartalom kiválasztásában és megjelenítésében. Ez a felhasználási mód valósul meg a tartalom számítógépes hálózat útján való hozzáférésre felkínálásánál és a szolgáltatást igénybe vevő közönség tagjaihoz történő eljuttatásánál egyaránt.

Sugárzott művek továbbközvetítése

Ennek két formáját szabályozza a törvény. Az egyik a sugárzott művek nem egyidejű, változatlan átvitele (pl. egy film későbbi időpontban más tévé szervezet által történő továbbközvetítése). A másik a sugárzott művek egyidejű, vezetékes vagy más hasonló módon történő változatlan továbbközvetítése, ami a gyakorlatban a kábeltelevíziós társaságok által történő egyidejű továbbközvetítést jelenti. A továbbközvetítés az „eredeti” sugárzástól, illetve más nyilvánossághoz közvetítéstől elkülönült, új felhasználási mód, következésképpen engedélyköteles felhasználás. Elvben megvalósulhat úgy is, hogy az interaktív nyilvánossághoz közvetítés körébe tartozó on-line tartalomszolgáltatást veszi át a televízió szervezet.

Átdolgozás

Az átdolgozás a szerző kizárólagos joga arra vonatkozóan, hogy művét átdolgozza, vagy erre másnak engedélyt adjon. Átdolgozás a mű fordítása, színpadi, zenei feldolgozása, filmre való átdolgozása, a filmalkotás átdolgozása és a mű minden olyan megváltoztatása, amelynek eredményeként az eredeti műből származékos mű jön létre. Tekintettel arra, hogy bármely mű átdolgozása szóba jöhet a legkülönbözőbb műfajokban, így felmerülhet egy gyűjteményes műnek minősülő internetes honlap összeállítása során is. Ha tehát a honlap összeállításakor művek, műrészletek fel- és átdolgozására is sor kerül, akkor elengedhetetlen a szerzői és más jogosulti engedélyek beszerzése.

Kiállítás

A kiállítás a képzőművészeti, fotóművészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotás szerzőjének a joga, hogy a mű kiállításához másnak engedélyt adjon. Az on-line tartalomszolgáltatásban nem értelmezhető, nem értékelhető.

Kimásolás

A nem egyéni (eredeti) adatbázisok előállítóit 2002. január 1-jétől megillető külön jogi védelem kapcsán két új felhasználási módozatot vezetett be az Szt. E speciális külön védelem alapján az előállító hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy – akár mennyiségi, akár minőségi, akár mindkét értelemben véve – jelentős részét kimásolják vagy újrahasznosítsák. A kimásolás az Szt. fogalomrendszerében a többszörözés felhasználási cselekménynek felel meg, azzal, hogy az adatbázis tartalma esetében a többszörözés szükségképpen csak másolat készítése útján valósulhat meg.

Újrahasznosítás

Az újrahasznosítás a terjesztéssel és a nyilvánosságához való közvetítés azon esetével azonosítható, amikor a művet (jelen esetben az adatbázist) úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg (ez a lehívásos, jogi műszóval *on demand* típusú hozzáférés). Az on-line felhasználások körében tehát, a szerzői műnek nem minősülő, jelentős ráfordítással létrehozott adatbázis előállítóját illeti meg ez a két engedélyezési jog a tartalmak felhasználói irányába.

6. A művek szabad felhasználása, különös tekintettel a digitalizálásra és a művek archívumokban történő felhasználására

A szabad felhasználás fogalma

A szerzői jog korlátjai között tartják számon a szabad felhasználás egyes eseteit, melyek közös jellemzője, hogy csak a vagyoni jogokat érintik és kizárólag a nyilvánosságra hozott művekre vonatkoznak. A szabad felhasználás általános, minden esetben kötelező feltételei (amit „háromlépcsős tesztnek” is neveznek) a következők:

- csak már nyilvánosságra hozott művek használhatók fel szabadon;
- a szabad felhasználás nem lehet sérelmes a mű rendes felhasználására és indokolatlanul nem károsíthatja a szerző jogos érdekeit;
- a szabad felhasználásnak meg kell felelnie a tisztesség követelményeinek és nem irányulhat a szabad felhasználás rendeltetésével össze nem férő célra.

Szabad felhasználási esetkörök az on-line tartalomszolgáltatás körében

Idézés

A szerzői jogi törvény megengedi a mű részletének idézését - az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven - a forrás, valamint az ott megjelölt szerző megnevezésével. Idézni értelemszerűen csak szerzői jogi védelem alatt álló művekből lehet, kivéve ez alól a képző-, fotó- és iparművészeti alkotásokat. Az idézésnél alapkövetelmény a szöveghűség, ezért jogsértő lehet az összefüggéseiből kiragadó, az eredeti mondanivalót eltorzító kiemelés, függetlenül attól, hogy az idézés nyomtatott formában vagy on-line

tartalomban jelenik meg. Fontos és lényeges, hogy a tudományos publicisztikában régóta kialakultak az idézésnél kötelező forrásmegjelölés szokványai. Ezekre a szokásokra az internetes tartalmakra történő átemelések során is figyelemmel kell lenni, azokat be kell tartani.

Átvétel

Nyilvánosságra hozott irodalmi mű vagy zenei mű részlete, vagy kisebb terjedelmű ilyen önálló mű iskolai oktatási célra, valamint tudományos ismeretterjesztés céljára – a forrás és az ott megjelölt szerző megnevezésével – átvehető. Az átvétel kizárólag akkor megengedett, ha az átvevő művet nem használják fel üzletszerűen. A gyakorlatban az idézés és az átvétel terjedelme kapcsán merülnek fel jogviták. Ezt a kérdést nem tudja jogszabály elrendezni, ezért mindig a konkrét eset kapcsán (az átvett mű és az átvevő mű összevetésével) lehet vizsgálni az átvétel jogszerűségét. Az internetes tartalomszolgáltatásnál az iskolai oktatás nem, esetleg a tudományos kutatás kerülhet szóba. Az Sztj. sehol nem definiálja, pontosítja, részletezi e felhasználást, és a kommentárok, törvénytárgyarázatok sem fejtik ki bővebben, mit kell érteni ez alatt, mi tartozik ide, melyek e felhasználás határai, stb.

Művek magáncélú másolása

E szabad felhasználás alapesete kimondja, hogy természetes személy magáncélra a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Ez a rendelkezés nem vonatkozik az építészeti műre, a műszaki létesítményre, a szoftverre és a számítástechnikai eszközzel működtetett adatbázisra, valamint a mű nyilvános előadásának kép- vagy hanghordozóra való rögzítésére. 2004. május 1-jétől kottát is kizárólag tudományos célra lehet lemásolni, egyébként reprográfiával még magáncélra sem. Műről számítógéppel vagy elektronikus adathordozóra történő magáncélú másolatkészítés csak abban az esetben minősül szabad felhasználásnak, ha azt a felhasználó saját maga készíti el.

Ideiglenes többszörözés

2004. május 1-jétől a belső intézményi célra történő másolatkészítés annyiban változott, hogy ezentúl kizárólag nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint kép- és hangarchívum készíthet a műről belső intézményi célra másolatot, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. A mű ideiglenes többszörözése akkor megengedett, ha

- kizárólag az a célja, hogy megvalósulhasson a műnek a szerző által engedélyezett, illetve e törvény rendelkezései alapján megengedett felhasználása,
- kizárólag a mű járulékos vagy közbenső többszörözése valósul meg,
- kizárólag az a célja, hogy lehetővé tegye az átvitt harmadik személyek között hálózaton, köztes szolgáltató által,
- az ilyen felhasználásra irányuló műszaki folyamatnak elválaszthatatlan része,
- nincs önálló gazdasági jelentősége.

Műsorok ideiglenes rögzítése

Új szabad felhasználásként került a törvénybe 2004. május 1-jei hatállyal az az eset, amikor a rádió- vagy televízió-szervezet a saját műsorának sugárzásához jogszerűen felhasználható műről a saját eszközeivel készít másolatot (ideiglenes rögzítést). Az Sztj. megköveteli a szóban forgó rögzítéseknek az elkészítés időpontjától számított három hónapon

belül történő megsemmisítését, illetve törlését, de csupán akkor, ha a felek eltérően nem állapodtak meg. E törvényi rendelkezés is csupán a megengedett leghosszabb időtartamot jelöli meg, amiből az következik, hogy a megsemmisítésre és a törlésre sor kerülhet három hónapnál rövidebb időn belül is. E rögzítések közül azonban azok a rögzítések, amelyeknek rendkívüli dokumentációs értéke van, közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívumban korlátlan ideig megőrizhetők. A NAVA törvény értelmében a Nemzeti Audiovizuális Archívum által archiválási céllal rögzített műsorszámok rendkívüli dokumentációs értékkel bíró rögzítésnek minősülnek.

Művek megjelenítése intézményekben

Ugyancsak 2004. május 1-jétől a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint kép- és hangarchívumok a gyűjteményeik részét képező műveket az ilyen célból üzembe állított számítógépes terminál képernyőjén tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljára a nyilvánosság egyes tagjai számára szabadon megjeleníthetik, feltéve, hogy

- a felek (szerző és intézmény) között nem jött létre eltérő megállapodás a felhasználásra vonatkozóan,
- a hozzáférés kizárólag az intézmény helyiségeiben valósul meg (ez azonban nem zárja ki a kedvezményezett intézmények „dedikált hálózati” összekapcsolását),
- a nyilvánosság számára történő közvetíthetősre a 117/2004. (IV.28.) Korm. rendeletben (Szjt.vhr.) foglaltak alapján kerül sor,
- mindez non-profit jelleggel (mindennemű jövedelemszerzés kizárásával) valósul meg.

Döntően ez a szabály teremtette meg a Nemzeti Audiovizuális Archívum létrehozásának szerzői jogi kereteit. A művekhez történő szabad hozzáférés további feltételeként az Szjt.vhr. kimondja, hogy e szabad felhasználással való visszaélés elkerülése érdekében a kedvezményezett intézmény köteles olyan műszaki intézkedés alkalmazására, amely megakadályozza a gyűjteménye hozzáférhetővé tett elemeinek

- módosítását (felülírását);
- engedély nélküli többszörözését (bármely hordozón való rögzítését, letöltését, nyomtatását vagy egyéb módon történő sokszorosítását);
- az igénybevevőként meghatározott személyek körén kívülre irányuló engedély nélküli közvetítését (ideértve a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételt is).

Az igénybevevő a kedvezményezett intézmény nyilvánosság számára nyitva álló helyiségében felállított terminálon keresztül hozzáférhet a kedvezményezett intézmény hozzáférhetővé tett gyűjteményével összekapcsolt más kedvezményezett intézmény hozzáférhetővé tett gyűjteményével is. Ennek során az igénybevevő nem

- módosíthatja (írhatja felül);
- többszörözheti engedély nélkül (rögzítheti hordozón, töltheti le, nyomtathatja ki vagy sokszorosíthatja egyéb módon)

a számára hozzáférhetővé tett gyűjtemény elemeit.

A dedikált hálózati hozzáférés biztosítása szempontjából fontos az a rendelkezés is, miszerint a kedvezményezett intézmény gyűjteménye e szabad felhasználás alapján történő hozzáférhetővé tétel céljából bármely más, kedvezményezett intézmény gyűjteményével szabadon összekapcsolható. A kedvezményezett intézmény gyűjteménye más, vele összekapcsolt kedvezményezett intézményben felállított terminálon keresztül az igénybevevő számára a nyilvánossághoz közvetíthető. A kedvezményezett intézmények gyűjteményei

összekapcsolásának ugyanakkor olyan biztonságos műszaki megoldáson kell alapulnia, amely kizárja, hogy az egyes intézmények gyűjteményeinek igénybevevőin kívül más is hozzáférjen a gyűjteményekhez. Az Sztj.vhr. kimondja azt is, hogy a gyűjtemények összekapcsolása a járulékos vagy közbenső időleges többszörözésen kívül nem valósíthatja meg a hozzáférhetővé tett művek és más, szerzői jogi védelem alatt álló teljesítmények többszörözését. Ez a rendelkezés már a szerzők és más jogosultak érdekeit lesz hivatott védelmezni.

7. A felhasználási szerződések

A felhasználási szerződések tartalmi elemei

A felhasználási szerződések alapvető célja, rendeltetése az, hogy a jogosult engedélyt adjon műve, teljesítménye felhasználására meghatározott díjazás fejében. A törvény nem határozza meg a felhasználási szerződés kötelező tartalmi elemeit, sőt, a törvényben foglaltaktól a felek egyező akarattal eltérhetnek, ha ezt az Sztj. vagy más jogszabály nem tiltja. A feleknek a **következő kérdésekben kell egyezsége jutniuk** és a felhasználási szerződésben rögzíteniük:

- a mű (előadás) pontos megjelölése,
- a felhasználás módjának, idejének, terjedelmének pontos meghatározása,
- a felhasználás ellenértéke.

A jogosultakat védő garanciális szabály értelmében, vitás esetben mindig a szerző számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni, tehát például, ha nem egyértelmű a felhasználási szerződés szövege, akkor az engedély a szerződés céljának megvalósításához elengedhetetlen felhasználási módra korlátozódik, azaz a felhasználó nem szerez korlátlan jogosultságot. Kizárólagos felhasználási jogot tehát csak akkor szerez a felhasználó, ha ezt egyértelműen kikötötték, kimondták a szerződésben. Egy kiadói szerződés pl., ha az a mű könyv formájában történő kiadására és példányonkénti terjesztésére irányul, nem értelmezhető úgy, hogy ezzel egyidejűleg a kiadó megszerezte a mű on-line felhasználásának jogát is. De ugyanez mondható el egy sugárzási szerződésről is: ha az kizárólag egy műsor (egyszeri vagy többszöri) televíziós sugárzására ad engedélyt, az önmagában még nem jelenti a webcasting- illetve simulcasting-típusú nyilvánosságához közvetítés jogának átszállását.

A „**szerzővédő**” szabályok között tartják számon az ún. életműszerződések semmisségét kimondó klauzulát, amely kizárja azt, hogy a felhasználó a szerző teljes életművére, azaz a meglévő és a jövőben megalkotandó, meghatározatlan számú művére szerezzen felhasználási jogot. Magyarán, nem lehet jogszerűen a jövőben megalkotandó, egyedileg nem meghatározott mű felhasználására (ideértve az on-line szolgáltatásokat is) szerződést kötni. Ezzel a jogalkotó nem a jövőben megalkotandó művek felhasználására irányuló szerződés megkötésének lehetőségétől zárja el a feleket, hanem csupán attól, hogy a szerző nem teljesen körülírt, nem pontosan meghatározott számú művére határozatlan időre engedélyt adjon. Arra tehát lehetőség van, hogy a szerző (más jogosult) már meglévő művének vagy a jövőben megalkotott konkrét művének interaktív nyilvánosságához közvetítésére felhasználási engedélyt adjon.

Ugyancsak a szerző pozícióját erősíti az a törvényi előírás, amely **semmissé nyilvánítja a szerződés megkötésekor ismeretlen felhasználási módokra** vonatkozó felhasználási jog kikötését. A technika rohamos fejlődésének korszakában ugyanis nem tudhatjuk, hogy nem jelennek-e meg rövid időn belül előre nem látható, ismeretlen felhasználási módzatok. Itt különbséget kell tenni a felhasználás hatékonyságát fokozó, gyorsabb elérhetőséget vagy jobb minőséget eredményező módszerek (ezek alkalmazása elől nem zárja el a felhasználót az Szjt.) és a technika mai állása szerint jelenleg nem ismert, az Szjt.-ben nem szereplő felhasználási módok között (ezekre ma nem köthető szerződés). Jó példa erre az interaktív nyilvánosságához közvetítés engedélyezésének joga, amelyre 1999. szeptember 1-je előtt, tehát még a régi Szjt. alapján nem lehetett érvényesen felhasználási engedélyt szerezni.

A felhasználási szerződés írásbelisége

A felhasználási szerződést **írásban kell megkötni**, az alábbi kivételektől eltekintve:

- **nem kötelező** a szerződés írásba foglalása napilapban vagy folyóiratban történő közzétételre kötött szerződés esetén;
- **nem kötelező** a szoftver felhasználására vonatkozó szerződés írásba foglalása a szoftver műpéldányának a kereskedelmi forgalomban történő megszerzése esetén.

Az Szjt. 2006. január 1-jétől hatályos módosítása – a műértékesítéssel összefüggő elektronikus kereskedelem és a digitális jogkezelési rendszerek (DRM) várható terjedésére figyelemmel – megdönthetetlen törvényi vélelem bevezetésével enyhítette a felhasználási szerződések írásbeliségének követelményét. Ennek alapján, ha az internetes lehívás útján történő nyilvánosságához közvetítést maga a szerző gyakorolja, a felhasználási szerződést írásba foglaltnak kell tekinteni, **ha a műre a szerző elektronikus úton kötött és rögzített szerződéssel enged további felhasználást**. Ez az enyhítés a szerzői vagyoni jogok átruházására irányuló, illetve az előadóművészi teljesítmények felhasználására vonatkozó szerződésekre is irányadó, viszont az egyéb kapcsolódó jogi teljesítményekre (pl. hangfelvételek, rádió- és televízió-szervezetek műsorai, nem eredeti adatbázisok) nem terjed ki. A felhasználási szerződések körében is érvényesül viszont az az alapelv, amelynek értelmében elektronikus aláírás, illetve elektronikus irat vagy dokumentum elfogadását – beleértve a bizonyítási eszközként történő alkalmazást – megtagadni, jognyilatkozat tételére, illetve joghatás kiváltására való alkalmasságát kétségbe vonni nem lehet kizárólag amiatt, hogy az aláírás, illetve az irat vagy dokumentum elektronikus formában létezik.

Az írásbeliség elvének ugyanakkor megfelel az az igen gyakori eset, amikor a felhasználó az installálás során „szembesül” a szerződési feltételekkel, és ráklikkeléssel „nyilatkozik” ezek elfogadásáról. Az Szjt. megkülönbözteti egymástól a kizárólagos és nem kizárólagos felhasználási engedélyt. A kizárólagos felhasználási engedélyt adó szerződés megkötése előtt adott nem kizárólagos felhasználási engedély fennmarad, kivéve, ha a szerző és a felhasználásra nem kizárólagos jogot szerző felhasználó közötti szerződés kifejezetten eltérően rendelkezik. A felhasználási szerződések időtartamát a törvény nem korlátozza. A szabályozás abból indul ki, hogy felhasználási szerződés köthető határozott és határozatlan időtartamra is.

8. Műfaj-specifikus szerzői jogi szabályok (szoftver, adatbázis, audiovizuális művek)

Szoftver

Az Szt. a szerzői jogi védelem alá tartozó szellemi alkotások példálózó felsorolása között említi a számítógépi programalkotást és a hozzá tartozó dokumentációt, akár forráskódban, akár tárgykódban, vagy bármilyen más formában rögzített minden fajtája, ideértve a felhasználói programot és az operációs rendszert is. A törvény ezen túlmenően nem határozza meg a számítógépi program fogalmát. A **szoftver felhasználásának különleges szabályai**:

- A szoftver csatlakozási felületének alapját képező ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet nem lehet tárgya szerzői védelemnek. A szoftver tehát csak abban az esetben minősül szerzői műnek, ha a fentiekben tárgyalt alkotórészei (forráskód, tárgyi kód, kísérő anyagok) révén egységes rendszert alkot.
- A szoftvernek az eredeti programnyelvtől eltérő programnyelvre történő átírására is vonatkozik az a szabály, miszerint szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van. A szoftverfordítás ennek megfelelően akkor számíthat védelemre, ha a nyersfordításhoz képest valamilyen fejlesztési folyamaton is átesett, továbbá az átdolgozás nem sérti az eredeti mű szerzőjét megillető védelmet.
- A szoftverekre vonatkozó szerzői vagyoni jogok szabadon átruházhatók. Lehetőség van ettől eltérő megállapodásra, mindazonáltal a felek ellenkező szerződéses kikötésének hiányában a jogszerző maga rendelkezhet a vagyoni jogokkal. A szoftverszerző személyhez fűződő jogai nem szállnak át a jogszerző megrendelőre, vagyis ezeket a jogokat (pl. név feltüntetése, a mű egységének védelme) változatlanul a programot kifejlesztő szerző(k) gyakorolják.
- A munkaviszonyban vagy más hasonló jellegű (pl. közalkalmazotti, szolgálati) jogviszonyban létrehozott szoftvernek a megrendelő részére történő „átadásával” a szerzők mindennemű rendelkezési joga automatikusan megszűnik, további díjigényei „elenyésznek”, és csupán a nevük feltüntetésének mellőzését kérhetik (a személyhez fűződő jogok részeként). Az Szt. nem zárja ki a felek eltérő megállapodását, vagyis többtétjogok biztosítását a szoftverszerzőknek. Ettől függetlenül a munkáltató jogosult a program minden gazdasági jogosultságának gyakorlására, amennyiben a szerző a szoftvert valóban a munkaviszonyból folyó kötelessége teljesítése során, vagy a munkáltató rendelkezése alapján hozta létre. A munkáltató jogszerzése a munkaviszony megszűnése után is, a szerzői jogi védelem időtartamára fennmaradnak.
- A szoftvert felhasználó személy eltérő megállapodás hiányában a törvény erejénél fogva jogosult a program többszörözésére, átdolgozására, feldolgozására, fordítására, egyéb módon történő módosítására (ideértve a hiba kijavítását is) és mindezek eredményeinek a többszörözésére. Lényeges feltétele mindennek, hogy a felhasználó jogszerűen szerezzék meg a szoftvert, továbbá az, hogy a felsorolt cselekményeket a „jogszerző” a szoftver rendeltetésével összhangban végezze.
- A szoftver jogszerű felhasználója jogosult egy biztonsági másolat készítésére – ha az a felhasználáshoz szükséges. Ezt a jogot a felhasználási szerződés ellenkező kikötésével sem lehet kizárni. A szoftver jogszerű felhasználója továbbá a szerző külön engedélye nélkül jogosult a program működésének megfigyelésére és tanulmányozására, továbbá a

működtetéshez kapcsolódó egyéb cselekményekre (betáplálás, futtatás, továbbítás, tárolás, tesztelés stb.).

- A program jogszerű felhasználója vagy az általa felhatalmazott személy – a szerző külön engedélye nélkül - lehetőséget kap az egyéni eredeti számítógépi programalkotás feltörésére (visszafejtésére) egy másik programmal történő együttes működtetés megteremtése céljából. A visszafejtés joga tulajdonképpen egy másik program forráskódjához való eljutást és ennek szükség szerinti "fordítását" jelenti. A visszafejtés korlátozás nélküli engedélyezése azt eredményezné, hogy a szoftverek terén teljesen feleslegessé válna az alkotó munka, a programok kifejlesztése és az ezzel kapcsolatos anyagi ráfordítás. Éppen ezért e jog gyakorlásának további törvényi feltételei vannak.
- Szoftverek esetében az átvétel, vagyis az idézés mértékét meghaladó mértékű szabad felhasználás - akár iskolai oktatás, akár tudományos ismeretterjesztés céljaira történik - nem megengedett. Nincs lehetőség a más műveknél korlátozott mértékben megengedett nyilvános felhasználásra még akkor sem, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Tilos, pontosabban a szerzői jog jogosultjának engedélyéhez kötött a szoftverek és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisok példányainak ingyenes könyvtári kölcsönzése is.

Adatbázis, mint gyűjteményes mű

Léteznek olyan adatgyűjtemények, amelyek szerzői műveket vagy műrészleteket tartalmaznak. Ezek az esetek többségében maguk is műnek, pontosabban **gyűjteményes műnek** minősülnek és szerzői jogi védelem alatt állnak. Az egyéb adatokat, információkat tartalmazó adatbázisok lehetnek művek (szerzői jogi védelem), de lehetnek műnek nem minősülő adathalmazok.

A védelem a gyűjteményes műnek minősülő adatbázist megilleti akkor is, ha annak részei, összetevői nem részesülnek, illetve nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben. A gyakorlatban ugyanakkor nem olyan egyszerű annak meghatározása, hogy milyen szerkesztés tekinthető egyéninek, eredetinek. A gyűjteményes mű tartalmát illetően viszont már nem lehet vita, hiszen nem előfeltétele a szerkesztő szerzőségének megállapításánál, hogy a gyűjteményes műben foglalt részek, alkotóelemek önmagukban szerzői jogi védelem alatt álljanak. Ez azt jelenti, hogy pl. nyers szövegfordítások, jogszabályok stb. is képezhetik a szerzői jogvédelmet élvező gyűjteményes mű alapját.

A **szerkesztő** szerzői jogi minősége akkor állapítható meg, ha a gyűjteményes mű létrehozására irányuló tevékenysége (művek kiválasztása, elrendezése stb.) egyéni, kreatív jellegű. A szerkesztő szerzői joga csak a gyűjteményes mű, mint egész tekintetében érvényesül, de nem érinti a gyűjteménybe felvett művek szerzőinek önálló jogait. Ez azt jelenti, hogy az adatbázisba foglalandó alkotások szerzőinek a szerkesztővel kötött szerződésekben át nem engedett jogaival a gyűjteménybe foglalt mű szerzője rendelkezik. A szerkesztő, vagyis az adatbázist összeállító személy adott esetben lehet a gyűjteménybe foglalt művek mindegyikének egyben a szerzője is, amennyiben a szerző szerkesztői minőségében is kreatív tevékenységet végzett.

Az **adatbázis**: önálló művek, adatok vagy egyéb tartalmi elemek valamely rendszer vagy módszer szerint elrendezett gyűjteménye, amelynek tartalmi elemeihez – számítástechnikai eszközökkel vagy bármely más módon – egyedileg hozzá lehet férni. A definíció nem tartalmaz megszorítást arra nézve, hogy az adatbázisnak milyen formában kell megjelennie,

kifejeződnie, vagyis az adatbázis fogalmi elemeinek megfelelő bármely gyűjtemény adatbázisnak számít, a megjelenési formájától (pl. papíralapú, nyomdai úton előállított címlista, elektronikus úton hozzáférhető és lehívható – on-line – adatbázis) függetlenül. Az adatbázis állhat önálló művekből, tudományos és művészeti alkotásokból éppúgy, mint más elemekből (pl. irodalmi műnek nem számító szöveges részekből, hangokból, jelekből, számokból, tényekből, adatokból), illetve mindezek összetételéből.

Nem eredeti adatbázis

Ha az adatbázis nem számít gyűjteményes műnek, viszont megfelel annak a kritériumnak, hogy **tartalmi elemeinek a megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényel**, akkor az adatbázis csupán annak előállítóját megillető, külön jogi védelem alatt áll. A ráfordítás mennyiségileg vagy minőségileg, illetve mindkét szempontból is lehet jelentős. Hogy mi számít mennyiségileg vagy minőségileg jelentős ráfordításnak, azt a törvény nem fejt ki, rábízva mindezt a bírói gyakorlatra. A ráfordításon nemcsak pénzügyi befektetést kell érteni, hanem energia-, munka- és időráfordítást is. E külön védelem alapján az előállító hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy az adatbázis tartalmának egészét vagy – akár mennyiségi, akár minőségi, akár mindkét értelemben véve – jelentős részét kimásolják vagy újrahasznosítsák. Az adatbázis-előállító hozzájárulása szükséges ahhoz is, hogy az adatbázis tartalmának jelentéktelen részét **kimásolják** vagy **újrahasznosítsák**, feltéve, hogy ez ismételt és rendszeresen történik, továbbá sérelmes az adatbázis rendes felhasználására vagy indokolatlanul károsítja az adatbázis előállítójának jogos érdekeit.

Az adatbázisra vonatkozó külön jogi védelem alanya az adatbázis előállítója, vagyis az a természetes személy, jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, aki vagy amely saját nevében és kockázatára kezdeményezte az adatbázis előállítását, gondoskodva az ehhez szükséges ráfordításokról. Az adatbázis-előállító jogai nem akadályozhatják az adatbázisba felvett mű szerzőjét vagy más ilyen szomszédos jogi teljesítmény jogosultját abban, hogy a mű, illetve teljesítmény felhasználását engedélyezze harmadik személy számára, feltéve, hogy e felhasználási cselekményeket illetően az adatbázis-előállító nem kapott kizárólagos felhasználási engedélyt a műnek (teljesítménynek) az adatbázisba való felvétele alkalmával. E szerzői (szomszédos jogi jogosulti) joggyakorlás további feltétele, hogy az említett harmadik személy ne az adatbázisból másolja ki a művet (teljesítményt), illetve ne az onnét kimásolt mű- vagy más példány alapján végezzen újrahasznosításnak számító felhasználási cselekményeket.

Az adatbázist jogszerűen felhasználó személy jogosult kimásolni és újrahasznosítani az adatbázis jelentéktelen részét. Ha az adatbázis valamely részének felhasználására szerzett jogot, akkor az említett hasznosítási cselekményeket is csak az adatbázis e részére kell alkalmazni. A szabad felhasználási lehetőségek meglehetősen korlátozottak, nem megengedett pl. e tartalmak meghatározott intézményekben történő archiválási célú másolására és szabad megjelenítésére képernyőn, miközben művek és szomszédos jogi teljesítmények esetében adottak ezek a szabad felhasználások. A jogszerű felhasználtót csupán az adatbázis „jelentéktelen részeire” illeti meg a másolás joga.

Az Szt. szerint az adatbázisok az első nyilvánosságra hozatalt követő év első napjától számított **tizenöt évig**, illetve az adatbázis elkészítését követő első év napjától számított tizenöt évig részesülnek védelemben, ha ezalatt nem hozták nyilvánosságra az adatbázist. Ez a védelmi idő újra kezdődik, ha az adatbázis tartalmát jelentősen megváltoztatják úgy, hogy

annak eredményeként a megváltoztatott adatbázis önállóan is jelentős ráfordítással előállítottak számít.

Filmalkotások és más audiovizuális művek

Az Szt. a filmalkotásra, mint többszerzős műre speciális szabályokat állapít meg. A **filmalkotás szerzői** a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá. A szerzői státus feltétele a filmnél is az eredetiség és az alkotó tevékenység. A kizárólag a film alkotásának technikai vagy szervezési, gazdasági háttérét biztosító személyek nem válnak a film szerzőivé. Lényeges új szabály az, amely definiálja a film előállítójának fogalmát ("aki saját nevében kezdeményezi és megszervezi a film megvalósítását gondoskodva ennek anyagi és egyéb feltételeiről"), nem leszükítve e kört a gazdasági társaságokra.

A megfilmesítési szerződés lényege az, hogy a szerzők a jövőre nézve - ellenkező kikötés hiányában - a **filmelőállítóra ruházzák át** a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot (lényegében a szerzői vagyoni jogokat). A film előállítója a megszerzett felhasználási jogokat rendszerint nem maga hasznosítja, hanem forgalmazási szerződés keretében értékesíti a jogokat meghatározott felhasználási módra (akár az internetre), földrajzi területre és időtartamra. A filmszerző jogait védi azonban az a szabály, mely szerint a jogátruházás nem terjed ki:

- a magánmásolásra tekintettel fennálló "üres kazetta" jogdíjra,
- a mű bérbeadásából (kölcsonzés) fakadó díjigényre,
- a mű egyidejű, változatlan továbbközvetítéséhez fűződő díjigényre ("kábel-jogdíj"),

továbbá az az előírás, miszerint a filmszerzőt minden egyes felhasználási mód tekintetében külön-külön díjazás illeti meg.

9. A művek felhasználásának engedélyezése az on-line környezetben

A szerző engedélyezési joga és díjigénye

A szerzőnek kizárólagos joga van művének mindennemű felhasználására és minden egyes felhasználás engedélyezésére. A mű felhasználása ellenében a szerzőt, illetve az egyéb jogosultakat díjazás illeti meg. Az Szt. főszabályként mondja ki, hogy a díjazásnak – a felek eltérő megállapodása hiányában – a felhasználáshoz kapcsolódó bevétellel kell arányban állnia (**arányos díjazás elve**). Más esetekben a szerzőt a mű felhasználásáért megfelelő díjazás illeti meg anélkül, hogy a felhasználás engedélyezésére kizárólagos joga volna (**megfelelő díjazás elve**). A jogosultakat védő garanciális szabály kimondja, hogy a díjazásról a jogosult csak kifejezett nyilatkozattal mondhat le.

Az egyes felhasználási formák esetén fizetendő szerzői jogdíj összegét – a nemzeti kulturális örökség miniszterének jóváhagyását követően – a jogkezelő szervezetek évente teszik közzé a Magyar Közlönyben. A **jogdíjközlemények** az egyes felhasználási formákra általában differenciált összegű szerzői jogdíjakat állapítanak meg, az adott szolgáltatás fontosságát, mint elsődleges szempontot figyelembe véve. A díjközleményekben meghatározott díjtételek mindig nettó összegként értendők, amelyhez 15 % áfát kell hozzászámítani. A következő közös jogkezelő szervezetek adnak ki **jogdíjközleményt** a nyilvánosság számára lehívásra („on demand”) hozzáférhetővé tétele fejében fizetendő jogdíjakról:

- Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület a **zeneművek** tekintetében (kötelező közös jogkezelés keretében),
- Hungart Vizuális Művészek Közös Jogkezelő Társasága Egyesület a **képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások** tekintetében (kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés keretében),
- Művészeti Szakszervezetek Szövetsége Előadóművészi Jogvédő Irodája (MSZSZ-EJI) a **rögzített előadások** tekintetében (kötelező közös jogkezelés keretében).

A **filmalkotások** és más **audiovizuális művek** tekintetében – ún. kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés keretében – a FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesülete rendelkezik az on-line felhasználás engedélyezésének jogával, de a FilmJus ebben a tárgykörben jogdíjközleményt még nem tett közzé.

A végfelhasználók egyedi választásán alapuló tartalomszolgáltatásokat nyújtó **internet-szolgáltatók** más-más összegű – a lehívható művek (műrészletek), illetve előadások (előadásrészletek) számától, hosszától, illetve a felhasználáshoz kapcsolódó bevételtől függő – jogdíjat kötelesek fizetni a fent említett szervezeteknek. A **kötelező közös jogkezelés** keretében történő joggyakorlást (az Artisjus és az MSZSZ-EJI esetében) az Szjt. írja elő, ebből tehát kilépni nem lehet, és a díjról a jogosultak csak a felosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le. A **kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés** keretében viszont a jogosult a közös jogkezelő szervezethez intézett írásbeli nyilatkozatában előzetesen tiltakozhat művei vagy teljesítményei felhasználásának közös jogkezelés körében történő engedélyezése ellen. A jogkezelő szervezet köteles a nyilatkozat szerint eljárni, ha azt több mint három hónappal a naptári év vége előtt, a következő év első napjánál nem korábbi hatállyal teszik meg.

Jogosítás az on-line környezetben

Zeneművek jogosítása

Az ún. „kisjogos”, azaz már nyilvánosságra hozott, és nem színpadra szánt zeneművek internetes felhasználása közös jogkezelésbe tartozik, ilyen esetekben tehát a mű internetes felhasználásához a szerzői engedélyt az Artisjus adja meg. E jogosítás alapját 2006-ban a Magyar Közlöny 2006/11. számában közzétett „R-TV 06-07” és „I 06” jelű Jogdíjközleményei határozzák meg. Az internetes felhasználásoknak két formája létezik:

- a) Az első csoport a művek szerkesztett műsorfolyamban történő közvetítése számítógépes hálózat útján (*streaming*). Az a felhasználó, amely ezt a tevékenységet saját műsorának hagyományos sugárzása mellett végzi (*simulcasting*), az egyébként fizetett szerzői jogdíján felül annak 5 %-át köteles megfizetni. Az a személy vagy szervezet, amely a fenti tevékenységet hagyományos sugárzástól függetlenül, kizárólag számítógépes hálózat útján végzi (*webcasting*), a rádió- illetve televízió szervezetekre vonatkozó díjtételt, de legalább havonta 7 000 Ft-ot köteles megfizetni.
- b) A másik kört a lehívásos (*on demand*) felhasználások jelentik, amikor a közönség tagjai a művekhez (műrészletekhez) úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket (műrészleteket), mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. A Jogdíjközlemény megfelelően differenciált, és a jogdíjak megállapításánál figyelembe veszi a digitális jogkezelő rendszerek alkalmazását is. A tarifa mértéke függ egyrészt a letöltés lehetőségétől (letöltést engedő vagy nem engedő), másrészt a művek műfajától (zenemű és videoklip, filmalkotás, egyéb audiovizuális mű), továbbá a műrészletek hosszától, illetve a letöltés időtartamától. Végül a letöltést engedő

felhasználásoknál a jogdíj mértéke függ attól is, hogy a szolgáltató realizál-e bevételt, vagy sem.

Irodalmi művek jogosítása

Irodalmi művek esetén 2005-ig az Artisjus engedélyezte a kisjogos szépirodalmi művek internetes nyilvánosságához közvetítését a zeneművek jogosításához hasonló módon. Az Sztj. EU-csatlakozástól hatályos módosítása azonban a kötelező közös jogkezelés körében jogosítható művek köréből kivette a szakirodalmi műveket és a nagyobb terjedelmű szépirodalmi műveket (pl. regényt). Ebből az következik, hogy ezt követően e művek többszöröségi, sugárzási és nyilvánosságához közvetítési (ezen belül on-line hozzáférési) jogát a felhasználónak egyedi felhasználási szerződésben kell megszereznie a szerzőtől, vagy – amennyiben e jogának gyakorlását a szerző átengedte – a kiadótól.

Hangfelvételek, illetve hangfelvételekben rögzített előadások jogosítása

Hangfelvételek közzétételekor minden említett felhasználás esetén szükséges a szerzői engedélyen túl beszerezni a szomszédos jogi (előadóművészi, hangfelvétel-előállítói) engedélyeket is. Az előadóművészi engedélyt az előadóművészek közös jogkezelő szervezete, a Művészeti Szakszervezetek Szövetségének Előadóművészi Jogvédő Irodája (MSZSZ-EJI) adja meg. Az MSZSZ-EJI 2001 óta, minden évben közzéteszi a „lehívásos” jogdíjközleményét (2006-ra vonatkozóan a Magyar Közlöny 2006/12. számában), amely – az Artisjus díjközleményéhez hasonlóan – ugyancsak kellően differenciált és lehetőséget ad különböző kedvezmények adására is. A díjközlemény lehetővé teszi például, hogy a „kisfelhasználónak” minősülő szolgáltatók – szűk körben és ellenőrzött feltételek mellett – legfeljebb 10 előadásrészletet előadóművészi jogdíj megfizetése nélkül is feltegyenek az internetre.

A hangfelvétel kiadók nem utalták közös jogkezelés körébe a hangfelvételek (internetes) nyilvánosságához közvetítésének engedélyezését, így esetükben egyedileg (kiadónként) kell a jogot megszerezni.

Képző- ipar- és fotóművészeti alkotások jogosítása

2001-től – a jogosultak önkéntes elhatározásán alapulva – a Hungart is jogdíjakat állapít meg a képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások nyilvánosságához közvetítéséért (2006-ra vonatkozóan a Magyar Közlöny 2006/24. számában). Eszerint jogdíjfizetési kötelezettséget von maga után a képző- ipar és fotóművészeti alkotások nyilvánosság számára lehívásra (*on demand*) hozzáférhetővé tétele, azaz a műveknek vezeték útján, vagy bármely más eszközzel vagy módon történő nyilvánosságához közvetítése, amelynek során a közönség tagjai a művekhez úgy férhetnek hozzá, hogy mind az egyes műveket, mind a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg („lehívás”), tekintet nélkül arra, hogy a nyilvánosság tagjai a lehívott műveket számítógépre, vagy bármely más hordozóra letölthetik-e). A jogdíjmérték a Hungart-nál is kellően differenciált, és függ a letölthető művek számától, valamint attól, hogy a felhasználás során a szolgáltató bevételhez jut-e vagy sem. Mentese a képző-, ipar- vagy fotóművész a jogdíjfizetés alól, ha kizárólag saját művét teszi lehívásra hozzáférhetővé, és erre vonatkozóan a szolgáltató a felhasználás megkezdését megelőzően a Hungart-tal szerződést köt.

Multimédia művek jogosítása

A multimédia egy olyan sajátos műtípus, amelyben képi, zenei, szöveges és filmes anyagok, műrészletek vagy önálló művek egyaránt megtalálhatók. A szabályozás szerint egy multimédiás CD-ROM kiadójának szerzők és más jogosultak sokaságától kell engedélyt kérnie műveik, illetve teljesítményeik felhasználására, ideértve az on-line felhasználásokat is. Egyelőre sem az Szjt., sem a gyakorlat nem alakította ki e sajátos felhasználás egy helyen történő engedélyezésének intézményrendszerét (*one stop shop* szisztéma). Ennek megfelelően, a hazai kiadóknak egyenként kell beszerezni a hozzájárulásokat. Egy kivétel van: a már nyilvánosságra hozott nem színpadi zeneművek és zeneszövegek multimédiás többszörözése nem tagadható meg. Az Szjt. szerint az erre vonatkozó felhasználási szerződést a kiadóknak az Artisjus-szal, vagyis az irodalmi és zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezettel kell megkötniük.

Filmalkotások jogosítása

A filmalkotás szerzői a film céljára készült irodalmi és zeneművek szerzői, a film rendezője és mindazok, akik a film egészének kialakításához szintén alkotó módon járultak hozzá. A szerzői státus feltétele a filmnél is az eredetiség és az alkotó tevékenység. A kizárólag a film alkotásának technikai vagy szervezési, gazdasági háttérét biztosító személyek nem válnak a film szerzőivé. A megfilmesítési szerződés alapján a szerzők a jövőre nézve - ellenkező kikötés hiányában - a filmelőállítóra ruházzák át a filmalkotás felhasználására és a felhasználás engedélyezésére való jogot (lényegében a szerzői vagyoni jogokat). Kivételt képeznek ez alól az előadóművészek, ugyanis az audiovizuális műben rögzített előadóművészi teljesítmény tekintetében szükséges az MSZSZ-EJI engedélye is. A film előállítója a megszerzett felhasználási jogokat rendszerint nem maga hasznosítja, hanem forgalmazási szerződés keretében értékesíti a jogokat meghatározott felhasználási módra, földrajzi területre és időtartamra. Ezen túlmenően, a filmelőállító – mint szomszédos jogi jogosult – hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a filmet vezeték útján vagy a nyilvánosság számára bármely módon úgy tegyék a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhassák meg.

Az on-line felhasználás jogát a felhasználóknak vagy a filmelőállítóktól egyedileg lehet megszerezni, vagy pedig – ún. kiterjesztett hatályú önkéntes közös jogkezelés keretében – a FilmJus Filmszerzők és Előállítók Szerzői Jogvédő Egyesület lehet az engedélyező, de kizárólag a magyar filmalkotások tekintetében. 2006-ig ugyanakkor a FilmJus ebben a tárgykörben még nem tett közzé jogdíjközleményt.

Adatbázisok jogosítása

Egy adatbázis jogi státusza többféle lehet. A gyűjteményes műnek minősülő adatbázis szerzői vagyoni jogának jogosultja a szerkesztő. A gyűjteményes műnek nem minősülő, de jelentős ráfordítással létrehozott „nem eredeti” adatbázis külön jogi védelmének jogosultja az előállító. A mindkét feltételnek megfelelő adatbázisnak ugyanakkor egyidejűleg jogosultja lehet a szerkesztő és az előállító. Az adatbázisok on-line jogosítására is az érintett jogosultaktól (szerkesztő és/vagy előállító) kell egyenként engedélyt kérni. Az adatbázisok esetében tehát nincs közös jogkezelés.

Honlapok jogosítása

Az alapkérdés itt az, hogy milyen szerzői műnek minősül egy olyan internetes honlap, amely több szerzői művet (irodalmi alkotás, zenemű, képzőművészeti alkotás, szoftver, stb.) tartalmazhat. Amennyiben az ilyen módon összeállított honlap megfelel a gyűjteményes művek kritériumainak (tartalmának összeválogatása, elrendezése vagy szerkesztése egyéni, eredeti jellegű), akkor ennek megfelelően részesül szerzői jogi védelemben, mint multimédia mű, illetve mint adatbázis. Mindezek mellett a multimédia mű (adatbázis) létrehozásához adott engedéllyel általában nem enyésznek el a gyűjteménybe felvett művek (műrészletek) szerzőinek egyéb szerzői vagyoni jogai sem. Ez azt jelenti, hogy egy honlap létrehozásához – jogosításához – is jogosultak (szerzők, közös jogkezelők) sokaságától kell engedélyt kérni. Ennek a típusú honlapnak a jogtulajdonosa (szerkesztője) meghatározhatja, hogy a fogyasztók a művekhez és egyéb teljesítményekhez csak térítés (díjfizetés) ellenében férhessenek hozzá.

Másfelől pedig, ha a honlap szerzői műveket, vagy szomszédos jogi teljesítményeket (illetve azok töredékeit) nem tartalmaz ugyan, de tartalmának megszerzése, ellenőrzése vagy megjelenítése jelentős ráfordítást igényel, akkor az előállítója részesülhet kapcsolódó jogi védelemben, mint egy nem eredeti adatbázis előállítója. Az ilyen adatbázisnak minősülő honlap tulajdonosa (előállítója) meghatározhatja, hogy a fogyasztók az adatok, információk jelentős részéhez csak térítés (díjfizetés) ellenében férhessenek hozzá.

Múzeumban kiállított vagy őrzött művek

A műalkotások és egyéb kulturális javak szerzői jogi megítélése lényegében független attól, hogy azok a szerzők (egyéb jogosultak) vagy közgyűjtemény (pl. múzeum, könyvtár, levéltár) tulajdonában vannak-e vagy sem. Egy közgyűjtemény saját maga határozhatja meg a tulajdonában lévő mű digitális hozzáférhetővé tételének módját és feltételeit. A más személy tulajdonában lévő, és csak múzeumi kiállításra, megőrzésre, restaurálásra stb. átvett művek digitalizálása és internetes hozzáférhetővé tétele értelemszerűen a szerzői vagyoni jog jogosultjának előzetes engedélyéhez kötött. Egy múzeum is dönthet úgy, hogy meghatározott tartalmak on-line hozzáférését csak díjfizetés ellenében teszi lehetővé.

10. A szerzői jog megsértésének jogkövetkezményei

A szerzői jogi jogsértések jogkövetkezményei az internetes környezetben

A szerzők és a többi jogosult számára a jogérvényesítő lehetőségek széles tárházát biztosítja az Sztj. és más jogszabályok. Ezek az eszközök a tartalomgazdák és a digitális archívumok számára is igazodási pontként szolgálnak, vagyis jogsértések esetén ezek állnak a sérelmet szenvedett fél rendelkezésére. Bizonyos jogérvényesítési eszközök kifejezetten a digitális műfelhasználások nagymértékű terjedésére tekintettel kerültek bevezetésre. A **jogérvényesítés eszközszerrendszere** vázaltszerűen a következő:

- c) Polgári jogi jogkövetkezmények,
- d) Vámintézkedések,
- e) Büntetőjogi jogkövetkezmények (szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése - Btk. 329/A. §; műszaki intézkedések megkerülése - Btk. 329/B. §; jogkezelési adat jogosulatlan eltávolítása vagy megváltoztatása - Btk. 329/C. §),
- f) Jogérvényesítést segítő egyéb jogintézmények (Szerzői Jogi Szakértő Testület, egyeztető testület, más szakértő szervezetek),
- g) Versenyjogi eszközök (a gazdasági erőfölénnyel visszaélő féllel szemben).

Polgári jogi jogkövetkezmények

A szerzői jog jogosultja az őt ért jogsérelem esetén **több lehetőség** közül választhat (az egyik nem zárja ki a többi igény érvényesítését). Követelheti:

- a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását. Ez azokban a ritka esetekben fordul elő, amikor a szerző valamely személyhez fűződő jogát érte egyszeri sérelem, anélkül, hogy a szerzőnél károsodást, a jogsértőnél pedig gazdagodást idézett volna elő, és a szerző nem tart igényt további erkölcsi elégtételre vagy anyagi reparációra;
- a jogsértés és az azzal közvetlenül fenyegető cselekmények abbahagyását, továbbá a jogsértő (ide értve a közvetítőt is) eltiltását a további jogsértéstől. Ennek a folyamatos vagy ismétlődő jogsértések esetén van jelentősége;
- hogy a jogsértő – nyilatkozattal vagy más megfelelő módon – adjon elégtételt, és hogy szükség esetén a jogsértő részéről és költségén az elégtételnek megfelelő nyilvánosságot biztosítsanak. Erre általában akkor kerül sor, ha a jogsértés alkalmas volt arra, hogy a szerző valamely jogára nézve a közvéleményt is megtévessze. Az interneten előforduló jogsértések esetén vitán felüli a nagy nyilvánosság, következésképpen a szerző joga arra, hogy ugyanígy kapjon elégtételt;
- a jogsértéshez használt eszközök és anyagok, valamint a jogsértéssel előállott dolgok lefoglalását és meghatározott személynek történő átadását, kereskedelmi forgalomból való visszahívását, onnan való végleges kivonását, illetve megsemmisítését;
- hogy a jogsértő (ide értve azokat is, akik kereskedelmi mértékben birtokoltak termékeket, vettek igénybe vagy nyújtottak szolgáltatást a jogsértés elkövetéséhez) szolgáltatson adatot a jogsértéssel érintett dolgok vagy szolgáltatások előállításában, forgalmazásában, illetve teljesítésében részt vevőkről, a jogsértő felhasználásra kialakított üzleti kapcsolatokról. Ez a lehetőség a sérelmet szenvedett fél számára a perbeli bizonyítást és az esetleges további igények támasztását könnyíti meg;
- a jogsértéssel elért gazdagodás visszatérítését. Ez legalább az az összeg, ami a mű jogszerű forgalmazása esetén megilleti a szerzőt;
- a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén, továbbá a kizárólag vagy elsősorban a jogsértéshez használt eszköz és anyag, valamint a jogsértéssel előállított dolog megsemmisítését, illetve jogsértő mivoltától megfosztását. Ez utóbbi szankciónak akkor van létalapjuk, ha a jogsértést megelőző állapot helyreállítására nincs maradéktalanul lehetőség, továbbá a kérdéses eszközök és anyagok elsődlegesen a jogsértést szolgálják. (Szoftverek, video- és audio kazetták esetében általában a megsemmisítést rendelik el, míg a hardver eszközöket többnyire „csak” elkobozzák.)

Ezek az igények függetlenek a felróhatóságtól, vagyis akár szándékosság, akár gondatlanság esetén fennáll az elkövető felelőssége. Célszerű továbbá a keresetben több igényt is megjelölni, figyelemmel az eset összes körülményeire. A szerzői jog megsértése esetén – függetlenül attól, hogy történt-e tényleges vagyoni károkozás, vagy személyhez fűződő jog sérelme folytán csak nem vagyoni kár keletkezett – a szerzőnek kártérítés jár. A károkozó oldalán viszont lényeges feltétel a felróhatóság, azaz ha a jogsértőt sem

szándékosság, sem gondatlanság nem terheli, kártérítés megállapítására nem kerülhet sor. Kártérítés címén a károsult vagyonaiban beállt értékcsökkenést, az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá a vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges költségeket kell megtéríteni.

Az internetes környezetben mind a szerzők személyhez fűződő, mind vagyoni jogai sérelmet szenvedhetnek. Ezek a jogsértések megvalósíthatók gondatlanul és szándékosan egyaránt. Éppúgy járhatnak konkrét vagyoni hátránnyal és jelentkezhetnek elmaradt vagyoni előny formájában is.

A műszaki intézkedések védelme

A szerzői jog megsértésének minősül minden olyan cselekmény,

- amely jogosulatlanul teszi lehetővé vagy könnyíti meg a szerzői jog védelmére szolgáló hatásos műszaki intézkedések megkerülését, és
- amelynek a műszaki intézkedés megkerülésén kívül nincs számottevő gazdasági jelentősége, illetve célja. E rendelkezés alkalmazásában műszaki intézkedésnek minősül minden eszköz, termék alkatrész, eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog megsértését megelőzze vagy megakadályozza.

A műszaki intézkedést akkor kell hatásosnak tekinteni, ha az intézkedés eredményeként a mű a felhasználó számára csak – a szerző engedélyével végzett – olyan cselekmények útján válik hozzáférhetővé, amelyek az ehhez szükséges eljárás alkalmazását vagy hozzáférési kód megadását igénylik. Ezek az előírások elsősorban a kódolt televíziós adások feltörését, az illegális dekóderek (az Szjt. szóhasználatában kódoldók) forgalmazását és felhasználását kívánják szankcionálni, de alkalmazhatók a védett szoftverek és adattárak feltörésénél is.

2004. május 1-jétől a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének, azaz a szerzői jog megsértésének minősül – az eszközök gyártása, forgalmazása, szolgáltatása mellett – a termék vagy alkatrész behozatala, eladás vagy bérbeadás céljából történő reklámozása és kereskedelmi céllal való birtoklása is. A szerzői jog megsértésének következményeit továbbá alkalmazni kell minden olyan eszköz, illetve olyan szolgáltatás nyújtására, amelyet elsősorban a hatásos műszaki intézkedés megkerülésének lehetővé tétele vagy megkönnyítése céljából terveztek, gyártottak, alakítottak át, illetve teljesítettek.

A jogkezelési adatok védelme

A jogkezelési adatok védelme azt jelenti, hogy a szerzői jog megsértésének jogkövetkezményeit alkalmazni kell minden olyan esetben, amikor a jogkezelési adatot jogosulatlanul eltávolítják vagy megváltoztatják, továbbá olyan művek jogosulatlan terjesztésénél, terjesztés céljából történő behozatalánál, sugárzásánál vagy a nyilvánossághoz másként történő közvetítésénél, amelyekről eltávolították vagy amelyeken megváltoztatták a jogkezelési adatot. Jogkezelési adatnak minősül a jogosultaktól származó minden olyan adat, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is. 2004. május 1-jétől a szerzői jog megsértésének jogkövetkezményeit kell alkalmazni annak a személynek az eljárására is, aki cselekményével a szerzői jog megsértését leplezi, vagy mást arra indít.

A műszaki intézkedések megkerülésével szembeni védelem és az egyes szabad felhasználások esetleges konfliktusának rendezése

Egyes felhasználási esetek tekintetében a szabad felhasználás kedvezményezettje követelheti, hogy a jogosult a műszaki intézkedések megkerülésével szemben a törvényben biztosított védelem ellenére tegye lehetővé számára a szabad felhasználást, feltéve, hogy a szabad felhasználás kedvezményezettje a műhöz jogszerűen férhet hozzá. Ha a felek között nem jön létre megállapodás a szabad felhasználás lehetővé tételének feltételeiről, a felek bármelyike kezdeményezheti az egyeztető testület külön eljárását. Az Szt. kizárja annak lehetőségét, hogy a megfelelő eszközök igénybevétele kiterjedjen az on-line típusú nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel eseteire.

11. A NAVA és felhasználói

Mi férhető hozzá a NAVA felületén?

A NAVA katalógusa (a NAVA által nyilvántartásba vett műsorok azonosító adatai) az interneten bárki számára szabadon hozzáférhető és letölthető.

A NAVA-törvény hatálya alá tartozó műsorszámok (a közszolgálati műsorszolgáltatók és az országos földfelszíni terjesztésű televíziós műsorszolgáltatók által nyilvánossághoz közvetített műsorszámok) megtekintésére csak a korlátozottan, a NAVA zárt hálózatát alkotó NAVA-pontokban van lehetőség. Az Szt. 38. §-ának (5) bekezdése értelmében – egyéb feltételek megléte és teljesítése esetén – NAVA-pontokká válhatnak nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak, iskolai oktatás célját szolgáló intézmények, muzeális intézmények, levéltárak, valamint kép- és hangarchívumok.

Mit tehet a felhasználó a NAVA felületén hozzáférhető művekkel, illetve műsorokkal?

Az engedélyezett NAVA-hozzáféréssel rendelkező intézmények látogatói ingyenesen használhatják a NAVA szolgáltatásait. Az Szt. értelmében a NAVA-pontok látogatóinak – az ilyen célból üzembe állított számítógépes terminál képernyőjén – kizárólag a műsorok megjelenítésére van lehetősége tudományos kutatás vagy egyéni tanulás céljából. A műsorok letöltése, kimásolása vagy egyéb felhasználása nem engedélyezett, illetve a műsorok jogtulajdonosának a hozzájárulásához kötött.

A felhasználó kitől és hogyan szerezhet további felhasználási jogokat?

Amennyiben a felhasználó az Szt.-ben meghatározott szabad felhasználási esetkörökön túlmutató felhasználási jogokat kíván szerezni (pl. egy filmrészlet átvétele a felhasználó produkciójába), akkor ehhez engedélyt kell kérni a művek, műsorok jogtulajdonosától. Ez lehet egy műsorszolgáltató (MTV, Duna TV, RTL Klub, TV2), filmforgalmazó (pl. MOKÉP), vagy archív filmek esetében a Magyar Nemzeti Filmarchívum.

A NAVA-törvény alapján lehetőség van arra is, hogy egyes műsorszolgáltatókkal a NAVA szolgáltatási szerződést kössön a nála önkéntesen elhelyezett műsorszámokra és kapcsolódó dokumentumokra vonatkozó jogokról és kötelezettségekről. Ebben az esetben előfordulhat, hogy nem az eredeti műsorszolgáltató, hanem a NAVA köthet felhasználási szerződést a műsorszámra vonatkozó jogok átengedéséről harmadik személyekkel. Éppen ezért célszerű először a NAVÁ-nál érdeklődni a felhasználási jogok hollétével kapcsolatban.

